

Decreixement Sostenible: complementarietat en la diversitat

François Schneider*, Federico Demaria*

* Recerca i decreixement (www.degrowth.org), Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals (ICTA)

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ (Què és el decreixement?)
2. UNA BREU HISTÒRIA (El terme, França, Itàlia, Espanya)
3. LES FONTS INTEL·LECTUALS (Per què?)
4. ACTORS (Qui?)
5. ESTRATÈGIES COMPLEMENTÀRIES DEL MOVIMENT SOCIAL PEL DECREIXEMENT (Com?)
6. CONCLUSIONS
7. REFERÈNCIES

1. Introducció: Què és el decreixement?

Decreixement és un lema, una paraula míssil, un nou moviment social i intel·lectual. La seva intenció és participar en un procés molt polèmic: el de fer una diagnosi i una prognosi de la nostra societat. El decreixement vol repolititzar el debat sobre la transformació socioecològica, tan necessària, tot intentant ratificar un marc interpretatiu alternatiu en detriment de les representacions hegemòniques (i l'estatu quo). Quan es descobreix que l'essència del concepte de desenvolupament sostenible no és més que un rentat d'imatge ecològic, el decreixement se'ns presenta com una proposta de canvi radical. L'objectiu és superar el terreny postpolític de gestió tecnocràtica i de creació de polítiques expertes. Penseu, per exemple, en el "cotxe ecològic". No és una solució al problema en un moment en què, globalment, hi ha més cotxes que viatgen més sovint a llocs cada vegada més allunyats.

El lema ortodox de l'Informe Brundtland (1987), el *desenvolupament sostenible*, pressuposava que el creixement econòmic podia ser ecològicament sostenible. Això no és cert, ja que les economies industrials estan delmuntant els recursos i sobrecarregant els embornals. De fet, alguns estudis demostren que el creixement econòmic no millora ni el benestar ni la igualtat, sinó més aviat al contrari.

El decreixement incorpora la idea d'una reducció voluntària de les dimensions del sistema econòmic, cosa que suposa una reducció del PIB. Però el decreixement no té a veure només amb qüestionar el PIB sinó que proposa un marc de transformació encaminat a un nivell i una forma de producció i consum més baixos i sostenibles. El decreixement és un camí cap a la justícia social, el benestar i la sostenibilitat ecològica. Implica accions tant individuals com col·lectives per tal de reduir la pressió sobre els humans i els ecosistemes, i ho fa posant en qüestió el nostre imaginari basat en el mercat i lluitant per una democratització més àmplia i profunda de les societats. El decreixement vol que sigui la gent, enlloc de la tecnologia, el mercat o els experts, qui decideixi la direcció que ha de prendre l'evolució social. A més, implica atorgar sentit a la vida humana, que no va associat per se amb un consum ostentós ni amb el materialisme.

El decreixement és una conca hidrogràfica on han convergit una sèrie d'idees, d'alternatives

pràctiques i de gent amb la intenció d'identificar un futur diferent. El decreixement, com a concepte, comporta un poder d'articulació, debat i complementarietat. No és casualitat que el moviment hagi vist des del començament l'emergència de xarxes decreixentistes.

La combinació de totes les inquietuds, tipus d'acció i propostes alternatives comença ara a presentar una certa coherència. De la diversitat de fonts és d'on sorgeix la força i l'originalitat d'aquest moviment.

En aquest article es descriu breument, en primer lloc, com va iniciar-se el moviment a França, Itàlia i Espanya. Per fer una diagnosi de la societat, és a dir, per identificar els problemes i les causes, el moviment s'inspira en una sèrie de fonts intel·lectuals que també revisarem breument. Pel que fa a la prognosi, també s'il·lustrarà l'heterogeneïtat del moviment presentant-ne les principals estratègies, actors i propostes polítiques.

2. Una breu història

El terme

La paraula *décroissance* (*decreixement* en francès) va aparèixer per primera vegada als anys setanta a diverses publicacions franceses (Amar, 1976;¹ Gorz, 1977;² Georgescu-Roegen, 1979³) com a continuació de l'informe del Club de Roma ("Els límits del creixement"). Però aquesta *décroissance* només va esdevenir un lema activista a França a partir de l'any 2001, a Itàlia des del 2004 (*decrescita*) i a Catalunya des del 2006 (*decreixement* i *decrecimiento*). El terme anglès *degrowth* s'accepta en la primera conferència sobre decreixement celebrada a París el 2008, que també marca l'inici del decreixement com a àrea de recerca acadèmica i de debat de la societat civil internacional. El moviment s'expandeix. Més darrerament, hem assistit a la multiplicació de grups i d'activitats arreu del món, des del Brasil fins a Alemanya, des de Puerto Rico fins a Noruega i des de Mèxic fins a Canadà.

França

El terme *décroissance* ja feia força temps que rondava, sense haver estat mai important ni en els debats intel·lectuals ni en els moviments activistes. Se'n poden trobar antecedents en la tradició de Jacques Ellul, François Partant o Bernard Charbonneau, un cercle d'intel·lectuals que feien crítica del desenvolupament. El moviment social va començar a Lió, on va tenir lloc una concentració activa d'associacions ecologistes i actors socials, particularment a la Croix-Rousse (un important barri antic de resistència), que van generar una conjunció d'accions a favor de les ciutats lliures de cotxes, picnics als carrers, cooperatives d'aliments, accions antipublicitat, etc. El debat com a tal va començar a principis del 2002 amb una edició especial de la revista ecologista *Silence* (Ecologia, Alternatives i No Violència), editada per Vincent Cheynet i Bruno Clémentin. Aquell mateix any, va tenir lloc a la seu de la UNESCO a París la conferència "Défaire le développement, refaire le monde" ("Desfer el desenvolupament, refer el món"), que va gaudir d'un èxit inesperat. El 2004 el decreixement entra en el debat públic. Es llança la revista mensual *La Décroissance, le journal de la joie de vivre*, que avui dia ven al voltant de 30.000 còpies. I el mateix 2004, un dels autors d'aquest article, activista i investigador, emprèn una gira amb un ase durant més d'un any, divulgant la idea a través de nombrosos debats públics. Des d'aleshores s'han organitzat altres marxes i han sorgit una sèrie de grups locals pel decreixement. Aquests grups participen en tot tipus d'accions,

¹ André Amar, *Les cahiers de la Nef*, 1976.

² André Gorz, *Écologie et liberté* (Ed. Galilée), 1977.

³ N. Georgescu-Roegen, "Demain la décroissance: entropie-écologie-économie", prefaci i traducció d'Ivo Rens i Jacques Grinevald (Lausanne, Ed. Pierre-Marcel Favre), 1979.

des d'una simple oposició fins a alternatives, debats intel·lectuals i divulgació, i activitats polítiques centrades particularment en les bases.⁴ També s'han dut a terme alguns intents, tot i que minoritaris, per a una major implicació política d'una manera més tradicional, mitjançant un partit o un moviment polític. Com és habitual en la tradició francesa, el debat intel·lectual ha estat molt ric i ha originat nombroses publicacions, amb la revista *Entropia*, fundada el 2006, com a referència i Serge Latouche com a escriptor més conegut. El debat sobre la *décroissance* ha arribat a una gran part de la població i la gent n'ha sentit a parlar, ja que la premsa, fins i tot la més convencional, esmenta aquesta qüestió de forma regular.

Itàlia

La Rete per la Decrescita italiana (Xarxa pel Decreixement, www.decrecita.it) va ser fundada el 2004 per un grup d'activistes i intel·lectuals que procedien d'experiències com l'economia solidària, la crítica al desenvolupament, l'antiutilitarisme i la bioeconomia. En són personatges clau el bioeconomista Mauro Bonaiuti, l'expublicista i activista Dalma Domeneghini i el sociòleg Marco Deriu. El grup es dedica tant a la teorització com a la divulgació. La seva principal preocupació és la reflexió col·lectiva sobre la complexitat de la dinàmica sociocultural i les connexions amb l'actual sistema de producció i consum. Organitzen de forma habitual seminaris, conferències i una escola d'estiu i, a més, han publicat diversos llibres⁵ i una revista titulada *La Decrescita*. A banda de la Rete per la Decrescita presentada abans, hi ha el "Moviment per a un decreixement feliç", liderat per Maurizio Pallante, que també ha estat molt actiu, particularment en el foment de bones pràctiques ("fes-ho tu mateix", etc.). Si el primer moviment presentava un discurs més complex, aquest darrer ha aconseguit més popularitat pel fet que utilitza un discurs més accessible (simplificat). Una àmplia varietat de grups s'han unit al debat, des dels catòlics progressistes fins als marxistes.⁶ Hi ha molts altres col·lectius, inclosos alguns amb clares intencions d'introduir-se en la política parlamentària (com els recents Costituente Ecologista i el grup Uniti, ma diversi) o bé la proposta innovadora de Rigenerazioni per crear una formació política no electoral.

Catalunya

El moviment va començar a Barcelona. Des del 2005, els activistes debatien sobre la crisi energètica i les possibles alternatives en el fòrum d'una pàgina web (www.crisisenergetica.org). El 2006 el llibre francès *Objectif décroissance*⁷ es tradueix al català i l'organització ecologista Una Sola Terra organitza una conferència titulada "El decreixement per salvar la Terra". El 2007 es funda el grup Entesa pel Decreixement a Barcelona (www.decreixement.net). Molts d'aquests activistes han participat en el moviment antiglobalització, però també en col·lectius ecologistes, pacifistes i llibertaris. El 2008 una marxa en bicicleta va conduir a la creació de la Xarxa pel Decreixement, que vol fomentar el discurs i les pràctiques relacionades amb el decreixement a tot Catalunya. Al final de la marxa, aproximadament 300 persones es van reunir per tal de crear la xarxa. Aquesta xarxa articula els grups segons la localització geogràfica i el seu interès temàtic (educació, alimentació, comunicació, economia contrahegemònica, defensa del territori, etc.).

En part influït per moviments llibertaris d'esquerra amb un cert interès per l'auto-organització, el moviment català pel decreixement sempre ha volgut estar vinculat a altres moviments socials i a pràctiques basades en l'anticapitalisme. D'altra banda, el decreixement sovint ha estat confirmat com a punt de partida per a grups implicats en conflictes ambientals (relacionats amb l'aigua, l'energia, les infraestructures o el canvi climàtic), l'agroecologia, l'economia solidària, l'educació i la conscienciació.⁸ Actualment, el seu projecte més ambiciós en aquest sentit és la "cooperativa

⁴ Per a més informació, vegeu els debats i els grups locals a www.decroissance.info.

⁵ Vegeu, per exemple, Mauro Bonaiuti, *From Bioeconomics to Degrowth* (Routledge), 2011.

⁶ Vegeu, per exemple, l'assaig *Marx and Degrowth*, de Badiale i Bontempelli, 2010.

⁷ M. Bernard, V. Cheynet i B. Clémentin (editors), *Objectif décroissance*, Ed. Parangon/Vs, Lió (França), 2003.

⁸ Per a una visió general ràpida, vegeu el documental *Homenatge a Catalunya II* (també disponible en anglès).

integral”,⁹ que vol incloure formes noves de satisfer totes les necessitats humanes bàsiques. Per dur a terme els intercanvis, s'utilitza una moneda local, els ECOS.

El moviment també ha arribat al món acadèmic, tant a Barcelona com a la resta de llocs; per exemple, el grup d'investigadors de l'Institut de Ciència i Tecnologia Ambientals de la Universitat Autònoma de Barcelona (amb Joan Martínez Alier i Giorgios Kallis, entre d'altres), o professors com Carlos Taibo o Joaquim Sempere.

Hi ha molts altres grups actius a tot Espanya (www.decrecimiento.info) i s'està duent a terme un esforç per connectar-los a tots. També s'hi han sumat algunes organitzacions històriques de la societat civil, com ara la xarxa espanyola més important d'organitzacions ecologistes, Ecologistas en Acción (www.ecologistasenaccion.org), en conjunció amb el sindicat CGT.

3. Les fonts intel·lectuals: Per què el decreixement?

En termes generals, el decreixement es basa en diverses àrees. D'acord amb Fabrice Flipo, ens hi referim com a fonts del decreixement.¹⁰ Dintre de l'**antropologia**, han sorgit inquietuds sobre la mercantilització de les relacions humanes, la uniformització cultural i la crítica al desenvolupament, com a realitats imaginàries i també sociohistòriques. Una altra inquietud té a veure amb el sentit de la vida, amb la idea que els intercanvis no materials i la poesia de la vida també són importants. Així mateix, el concepte de decreixement demana un aprofundiment (més directe i més participatiu) i una ampliació de la **democràcia**. L'**ecologia** també n'és una font evident, lligada a la destrucció directa dels ecosistemes. A més, en la línia de Georgescu-Roegen i de l'**economia ecològica**, una altra de les inquietuds té a veure amb el fet que el decreixement és inevitable (és a dir, des del pic del petroli fins al pic màxim de qualsevol recurs). I finalment, la **justícia** és una de les principals preocupacions del decreixement en les seves dimensions social, mediambiental i econòmica.

La revisió que acabem d'oferir no és exhaustiva. Es podrien esmentar altres fonts d'inspiració, com ara l'(eco)feminisme, l'ecologia política o la no violència. Però del que es tracta és de demostrar la diversitat d'arguments que fa servir la gent per advocar en favor del decreixement, sovint depenent del seu context sociohistòric i de l'experiència política prèvia. Aquesta diversitat demostra que el decreixement està lluny de ser una ideologia.

El moviment no només es basa en idees (o en escrits representatius), sinó en pràctiques com les que presentem a continuació, amb els seus actors i les seves estratègies.

4. Actors: Qui dona suport al decreixement?

El decreixement és una idea que és debatuda en la societat per molta gent, fins i tot pels mitjans convencionals, i que rep molt més suport del que es creu habitualment si ens quedem fora dels interessos polítics o mercantils. Hi ha tota una constel·lació de grups i xarxes que estan explícitament a favor del decreixement. Professionals, activistes i investigadors actuen i interactuen en múltiples nivells i dimensions. Hi ha minories en algunes organitzacions, com ara sindicats i moviments polítics (o partits), que donen un suport actiu al decreixement. I després hi ha un grup molt més nombrós de gent i col·lectius que han contribuït al sorgiment i a la conceptualització del moviment i que adopten el decreixement com a horitzó de les seves accions. Aquí s'inclouen les àrees de l'agroecologia, la justícia ambiental, els conflictes ambientals i la defensa del territori

---

www.homenatgeacatalunya.org.

⁹ Cooperativa Integral Catalana: <http://cooperativa.ecoxarxes.cat/>.

¹⁰ F. Flipo, “Voyage dans la galaxie décroissante”, *Mouvements*, núm. 50, 2007/2, pàg. 143-151.

(contra infraestructures, especulació immobiliària, etc.), neorurals, el consum crític, la cooperació internacional, l'economia solidària, les monedes locals, els mercats d'intercanvi, els ecopobles, el "fes-ho tu mateix", la recuperació dels camps i els carrers, la mobilitat alternativa (bicicletes, etc.), els horts urbans, la no violència i el pacifisme, l'antipublicitat, les medicines preventiva i alternativa, etc.

Hi ha enormes possibilitats de crear aliances. El moviment pel decreixement es relaciona en el nord amb les iniciatives de Pobles en Transició, Democràcia Inclusiva, Permacultura i altres. De manera similar, troba els moviments corresponents en el sud, com ara Buen Vivir, el Ecologismo de los Pobres, la Crisis de Civilizaciones, Vía Campesina, etc.

5. Estratègies complementàries del moviment social pel decreixement

La naturalesa multinivell de les nostres complexes societats obliga el moviment pel decreixement a seguir diverses estratègies. Aquest fet ha provocat alguns debats.

En primer lloc, hi ha hagut debats entre els moviments activistes que se centren en fer oposició, per exemple, els que lluiten contra la construcció d'infraestructures (autopistes, incineradores, grans embassaments, plantes nuclears, etc.) i els que promouen alternatives (és a dir, les bicicletes, la reutilització, les plaques solars, etc.)

L'altre debat es dirimeix entre els qui se centren en el plànol polític nacional/internacional i els qui consideren que l'acció s'ha de concentrar en el nivell local. De la mateixa manera, la gent debat entre la importància de l'acció individual i l'acció col·lectiva.

S'ha produït un altre gran debat entre els partidaris del decreixement que se centren a substituir les institucions existents (per exemple, les financeres) i els qui consideren que a les institucions només els cal alguna adaptació i que, al contrari, s'haurien de defensar (per exemple, la seguretat social).

També hi ha hagut un debat entre els qui atorguen prioritat a l'acció pràctica, tant des de les bases com des del nivell polític, i els qui prefereixen fer anàlisi teòrica i denunciar la "religió del creixement".

La majoria d'aquestes estratègies, si no totes, apareixen dins de cada una de les fonts pel decreixement que hem esmentat abans. Una perspectiva del decreixement que evitès qualsevol tipus de reduccionisme segurament agrairia la diversitat i la complementarietat d'aquestes estratègies (i de les fonts), tot i que fins a quin punt és necessària cadascuna encara és un tema subjecte a debat i determina l'especialització dels actors. De nou, el decreixement està molt lluny de tenir una pauta d'acció.

6. Conclusions

El paradigma del creixement és una creença bàsica que cal posar en qüestió, ja que bloqueja l'acció política en totes les escales, des de la social fins a la local. No seran possibles les alternatives ecològiques i socials mentre el creixement continuï sent la religió de les nostres societats. Tot i que en aquest moment el moviment pel decreixement té la seva seu al sud d'Europa, és primordial que s'estengui a tot arreu. La veritable originalitat del moviment pel decreixement és la seva naturalesa diversa. Com hem vist, el decreixement és un encreuament de filosofies. Cada font intel·lectual hi aporta motius per desafiar el creixement i totes les fonts es complementen (l'antropologia, la democràcia, l'ecologia, la igualtat, la no violència, el feminisme, etc.). Pel que fa a les accions, el moviment pel decreixement ha proposat estratègies molt complementàries (oposició, alternatives, recerca i divulgació, accions polítiques, etc.) sobre una diversitat de temes complementaris que han

donat com a resultat un conjunt de propostes també complementàries.

Desafiar el reduccionisme és una qüestió fonamental per al decreixement. Per bé que tenir una ideologia i unes pautes d'acció senzilles pot semblar atractiu a algunes persones, tenim bons motius per voler evitar seguir aquest camí. En primer lloc, perquè no transmet correctament la realitat d'allò que és el decreixement (ni el creixement). En segon lloc, perquè el reduccionisme de moviments anteriors ha conduït o bé al fracàs, convertint-los en moviments totalment marginals, o bé ha creat monstres (com ara l'URSS). Hauríem de dedicar esforços a comprendre les complementarietats, enlloc de caure en conflictes negatius i inacabables o en el "narcisisme de les petites diferències". Centrar-se en un únic aspecte només pot comportar el fracàs, perquè els enfocaments i les solucions es complementen entre ells. Centrar-se només en una simplicitat voluntària o només en la teoria o només en desafiar les estructures econòmiques és la recepta del fracàs. De la mateixa manera, si només ens centrem a reduir el consum, provocarem un excés de producció, mentre que si ens centrem a reduir la producció només aconseguirem generar escassetat. Per començar, oblidar-se de la redistribució significaria deixar de banda una de les raons més importants del decreixement. I d'altra banda, quan es combinen propostes aïllades, com en la Declaració de Barcelona, és quan comença a aparèixer la coherència, alhora que s'aconsegueix mantenir el debat sempre viu.

És evident que la capacitat del moviment pel decreixement de mantenir un debat actiu sobre qüestions molt rellevants, i de combinar satisfactòriament estratègies diverses, serà la clau del seu èxit. D'altra banda, en tot això no hi manquen les trampes. Es corre el risc de ser reciclats pel capitalisme (i d'oblidar-se del decreixement), com succeeix amb el consumisme ecològic. Fins ara, el decreixement ha mostrat una capacitat notable per evitar aquesta recuperació. Un altre perill podria ser que el moviment creés un nou monstre heterònim en proposar un pla de decreixement estricte de dalt a baix (una mena d'URSS). Per això és molt important que el moviment continuï tenint una forta implicació amb la democràcia deliberativa. També hi ha el perill que la visió multinivell de la societat, relacionada amb la idea del canvi de l'imaginari, es perdi i que, en enfrontar-se amb la crisi, es produeixi una fragmentació de la societat en comunitats tancades incapaces de coordinar-se per tal de consumir menys recursos i compartir. Ens podríem tancar en la nostra pròpia comunitat, la nostra pròpia identitat i defensar la nostra pròpia sostenibilitat contra la resta del món. El decreixement que nosaltres proposem vol evitar això. Ben al contrari, la idea és evitar la intolerància entre la gent, les nacions i les cultures defugint el reduccionisme en tots els nivells. Així, el decreixement fomenta comunitats obertes i la comprensió de les preocupacions dels altres en els nostres barris i ciutats i en tot el planeta, i també un canvi d'imaginari que ens permeti a tots compartir.

[Graciès a Iago Otero Armengol pel la revisió de la traducció]

7. Referències

En Català

Aquest text es disponible en : Revista Nous Horitzons, 2011

Schneider, F, Demaria F., Puddu, S., Leira, O. Els camins del decreixement, Quaderns d'Illacrua 29, Directa 195, sept 2010.

En Castellà

Bayon D., Flipo F., Schneider F., Decrecimiento, 10 preguntas para comprenderlo y debatirlo, Ed El Viejo Topo, 2011.

En anglès:

Schneider F., Kallis G., Martinez-Alier J., "Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability, Introduction to this special issue", *Journal of Cleaner Production*, 18(6), 511-518, 2010.